

קווינטוס הורטיוס פלקוס

קווינטוס הורטיוס פלקוס (Quintus Horatius Flaccus) נולד בשנת 65 לפסה"נ בוונוסיה (Venusia), עיר קטנה בחבל אפוליה (Apulia) שבדרום-מזרח איטליה. אביו היה עבד משוחרר שהצליח לחסוך מעט כסף ולהביא את בנו לרומא כדי שיזכה בחינוך טוב. ברומא דאג האב המסור לחינוך הטוב ביותר לבנו ואף ליווה אותו לבית הספר ובחזרה. בכך הוא שימש לו גם "פיידגוגוס" (paedagogus) – עבד משכיל שעבד בבתי האריסטוקרטים ברומא, ותפקידו העיקרי היה ללוות את ילדי הבית לבית הספר ולהחזירם הביתה. לעתים שימש הפיידגוגוס עצמו גם מורה לילדים. בהמשך חייו מספר הורטיוס על מסירותו של האב, מתאר אותו בחיבה רבה ואינו מתבייש במוצאו הדל.

בגיל 19 לערך נסע הורטיוס לאתונה, כנהוג בקרב בני התקופה שחפצו בהשכלה גבוהה, ולמד שם פילוסופיה ורטוריקה. אירועי התקופה האלימים קטעו את לימודיו. במרס 44 לפסה"נ נרצח יוליוס קיסר על ידי קושרים שראו בשלטונו של קיסר איום על משטר הרפובליקה, ובראשם ברוטוס. לאחר הרצח הגיע ברוטוס לאתונה בניסיון לגייס תומכים למען הרפובליקה (ונגד ממשיכי דרכו של קיסר). הורטיוס התרשם מברוטוס ומרעיונותיו והצטרף לצבאו. הוא מונה לתפקיד בכיר של טריבון צבאי (tribunus militum), אף שלא היה לו כל רקע צבאי או הכנה. בקרב פיליפי (Philippi) הנודע שהתקיים בצפון יוון בשנת 42 לפנה"ס, נחלו תומכי ברוטוס מפלה מידי כוחותיו של אנטוניוס ואוקטביאנוס (לימים הקיסר אוגוסטוס). קרב זה מסמל תקופת שפל בחיי הורטיוס. הוא עצמו השליך את מגנו במהלך הקרב וערק מהצבא. הוריו מתו בינתיים, ואחוזתו בוונוסיה הופקעה על ידי אוקטביאנוס בשל תמיכתו בברוטוס וביתר הקושרים. אך משהונהגה מדיניות כללית של חנינה, חזר הורטיוס לרומא, השיג לעצמו משרה של פקיד באוצר ובשעות הפנאי החל לכתוב שירה. במהרה התיידד עם משוררים כמו ואריוס וורגיליוס, שכבר קנו להם

שם כמשוררים. בהשפעתם נכנס הורטיוס למעגל ידידיו של מייקנס, יועצו וחברו הטוב של אוקטביאנוס, פטרוך נדיב של משוררים. מייקנס העניק להורטיוס אחוזה כפרית בחבל ארץ הסאבינים במרכז איטליה. הורטיוס היה אסיר תודה על האחוזה שניתנה לו במתנה, וזו הייתה למקור אושרו ומחייתו ואפשרה לו להקדיש את כל חייו לשירה. תאריך כתיבת השיר המתורגם כאן אינו ידוע בוודאות. אפשרות אחת שהוצעה היא שנכתב בין 25 ל-23 לפסה"נ.

על השיר

השירה היוונית והרומית העתיקה נכתבה על פי תורת המשקלים העתיקה, שעיקרה היה הבדלה בין הברות ארוכות לקצרות שנמדדו על פי זמן הגייתן. במקורו הלטיני כתוב השיר בתבנית משקל המכונה "הבית הראשון על שם ספפו", אך התרגום המוצע כאן אינו מנסה לשמור על המשקל המקורי. המעוניינים בתרגום לעברית של האודות של הורטיוס השומר על המשקל המקורי, מוזמנים לעיין בתרגומה של פרופ' רחל בירנבאום, בספרה הורטיוס, השירים [האודות] (1998), בהוצאת מוסד ביאליק.

הורטיוס: "השירים", ספר 2, שיר 6

אתה, סֶפְטִימִיוס, נכון היית לצעוד אתי עד גָאדְס¹ ועד הקֶנְטֶבְרִים
שטרם למדו לשאת את עולנו² ועד סִרְטִיס הברברית,³ שבה גועש
תמיד הזרם המאורי,⁴

ולוואי וטיבור, שיוסדה על ידי מתיישב ארגיווי,⁵ תהיה מעון זקנתי,
המקום שבו אמצא מנוחה, אני העייף מהים, מהדרכים ומלחימה.

אם אלות הגורל⁶ העוינות ימנעו זאת ממני, אלך מכאן לבקש את
נהר גְלִייסוס, נווה הכבשים עטויות העור, ואת האדמות שבהן שלט
פְלַנְתוּס הספרטני.⁷

זוהי פינת תבל המאירה לי פנים יותר מכל האחרות, שם הדבש
משוכב כרבש הִימְטוּס,⁸ והזית מתחרה בזיתי וְנַפְרוּס הירוקה.⁹

- 1 ליד עמודי הרקולס בספרד. נחשבה לעיר נידחת, המערבית ביותר באימפריה הרומית.
- 2 שבת בצפון ספרד שהוכנע על ידי הרומאים בשנת 29 לפסה"נ. ככל הנראה, בזמן כתיבת השיר הם מדרו ברומא והוכנעו סופית ב-19 לפסה"נ.
- 3 מפרץ סידרה (Syrtis) בלוב. הכוונה היא לברבריות של התושבים ו/או לחוף המסוכן.
- 4 המאורים ישבו בצפון אפריקה (מכאן שמה של מאוריטניה).
- 5 טיבור (היום טיבולי) היא עיירה איטלקית קדומה שנוסדה בלטיום, כשלושים קילומטרים מרומא. העיירה משופעת באשרות מים של נהר אֶנְיו. להורטיוס היה בית בטיבור. מוצאו של מייסדה של טיבור היה לפי המסורת מן העיר ארגוס ביוון (ומכאן "אֶרְגִּיווי").
- 6 אלות הגורל הן ה-Parcae העלולות למנוע ממנו להגשים את משאלתו.
- 7 נהר גלייסוס היה ליד טרנטום; וגדותיו נחשבו לפוריות וירוקות. הכבשים באזור נודעו בצמרן המשובח, וכדי להגן עליהן נהגו להלבישן בעורות. טרנטום הייתה מושבה יוונית שהוקמה, על פי המסורת, בשנת 708 לפסה"נ על ידי פלנתוס מספרטה.
- 8 הר הימטוס נמצא בסביבת אתונה; נודע ברבש המשובח שלו.
- 9 ונפרוס היא עיירה ליד לטיום בעמק וולטורנו, שנודע במטעי זיתים ובשמן זית משובח.

המקום שיופיטר מעניק לו¹⁰ אביב ארוך וחורף נעים, ובו אֵולוֹן
חביבו של בכחוס מעתיר השפע¹¹ אינו מתקנא באשכולות
הפֶלְרניים.¹²

המקום הזה וגבעותיו הברוכות מזמינים אותי לבוא אליהם בחברתך;
שם תיצוק כנהוג¹³ דמעה על האפר החם של חברך המשורר.

Septimi, Gadis aditure mecum et
Cantabrum indoctum iuga ferre nostra et
barbaras Syrtis, ubi Maura semper
aestuat unda,
Tibur Argeo positum colono
sit meae sedes utinam senectae,
sit modus lasso maris et viarum
Militiaeque.
unde si Parcae prohibent iniquae,
dulce pellitis ovibus Galaesi
flumen et regnata petam Laconi
rura Phalantho.
ille terrarum mihi praeter omnis
angulus ridet, ubi non Hymetto
mella decedunt viridique certat
baca Venafro;
ver ubi longum tepidasque praebet

- 10 ליופיטר היה תפקיד חשוב בפולחן של טרנטום. פסל ענקי שלו עשוי ארד הוצב בעיר.
11 אולון (Aulon) הוא כנראה עמק ליד טרנטום; האל בכחוס (דיוניסוס) "מעתיר שפע" משום
שהוא גורם לבציר טוב בכרמים של העמק.
12 זן של ענבים שממנו הפיקו יין משובח. צמח באזור פלרנוס, מחוז בקמפניה לרגלי הר מאסיקו.
13 לאחר שרפת המת נהוג היה ליצוק על האפר יין או מים. הורטיוס מעדיף שיזילו עליו דמעה.
ולכן "כמנהג" מתייחס לנהוג בין חברים ולא לנהוג המקובל.

Iuppiter brumas, et amicus Aulon
fertili Baccho minimum Falernis
invidet uvis.
ille te mecum locus et beatae
postulant arces; ibi tu calentem
debita sparges lacrima favillam
vatis amici.

תרגום והערות: מעין מזור